

Återstoden av Ryssland

Vem kan vederlägga den som sveper sig i undanflykter? Stefan Lindgren ställer Åslunds Ryssland mot det verkliga.

Professor Anders Åslund är hemma på besök från sin tjänst på Carnegie-stiftelsen i Washington för att tala om "Återstående problem i de ukrainska och ryska ekonomiska reformerna". Man undrar i fåvitsko: Vad kan det vara för problem som "återstår" när den ryska ekonomin så grundligt lagts i spillror efter sex års chockterapi?

Halverad ekonomi

Det vore mer på sin plats att fråga vad som alls återstår av Ryssland. Den ryska ekonomin (BNP) har i runda tal halverats och gått in i en depression betydligt djupare än den som drabbade USA på 30-talet. Nu återstår bara en finslipning, tycks Åslund mena. Som att "strömlinjeforma" rysk arbetslagstiftning efter USA-modell, avskaffa de gamla dinosaurerna fri sjukvård och utbildning och radikalt skära ner subventionerna till kolgruvor, järnvägar och så vidare där miljontals människor sedan den gamla onda tiden ännu finner sin utkomst.

För många miljoner ryssar är de ekonomiska experimenten en katastrof, för Anders Åslund en hisnande framgångssaga. Nästan alla indikatorer pekar nu uppåt, förklarade han i en artikel i The Weekly Standard 29/12 1997:

"Inflationen är under kontroll." Den hejades först efter 8 000 procent hyperinflation, vilket ruinerade den medelklass som kunde ha blivit basen för en sund företagsamhet. Och lönenivåerna har sänkts till ulandsnivå (100–200 dollar i månaden).

"Budgeten är under kontroll." Statsbudgeten utgör idag 14 procent av landets BNP, en nivå som sätter Ryssland i stryckklass i Europa. Men för Åslund är en återgång till nattväkterstaten ingen nackdel: "Ju mindre pengar staten har, desto mindre chans har den att stjåla dem" (12/12 1996).

Mera marknad. Hemlös schäfer hoppas på framtiden i byn Vasja nära Nizjnyj Novgorod. Foto: Dmitrij Khrupov/EPA/Pressens Bild

"Brottsligheten sjunker." Nu, när den ryska inrikesdepartementet rapporterar en nedgång i antalet anmälda brott, tar Åslund detta som ett bevis på den ryska regeringens säkra handlag. En annan tolkning (Ekspress-Chronika 28/11 1997) är att statistiken är friserad. En lokal undersökning på Moskvas bärhus talar för att bara var tionde mord klaras upp.

"Över 70 procent av BNP produceras nu i den privata sektorn." Det är sant endast om man i "produktion" innefattar handeln med ofta lågkvalitativa överskottsvaror från väst. Den fysiska produktionen har mer än halverats.

"Militärutgifterna har sjunkit från en fjärdedel av BNP till 3 procent." Även om Åslund kraftigt överdriver siffran från sovjettiden har han rätt i att minskningen varit drastisk. Men just det kaotiska i den ryska nedrustningen är ett nytt osäkerhetsmoment – inget att glädjas åt.

"Ryssland har antligen en vald regering och kommunisterna verkar ha sjunkit för gott i opinionsmätningarna." Ett av problemen är just att regeringen inte är vald, utan utnämnd. Där sitter valets förlorare, som Anatolij Tjubajns, vars parti fick 4 procent av rösterna i valet, medan de största partierna är utestängda från inflytande. Kommunistsledaren Ziuganov toppar konsekvent opinionsmätningarna (se Betanellis artikel i Izvestija 23/1).

"Inkomstskillnaderna har stabiliserats sedan 1995." Den typen av slutsatser tillåter knappast rysk statistik. Obestriddt är att den ryska ojämlikheten idag ligger närmare de socialt farliga förhållanden som råder i vissa latinamerikanska länder. Samhällsstrukturen liknar mer Brasiliens och Mexikos än Europas. Om den rikaste tiondedelen av Sveriges befolkning står för 20 procent av inkomsterna stod den 1995 i Rysslands fall för närmare 40 procent (UNDP).

"Hälsotrenden har förbättrats något efter 1995." Möjligen syftar Åslund på att medellivslängden upphört att sjunka. För män är den dock fortfarande 12 år kortare än på sovjettiden. Andra faktorer fortsätter att förvärras. Det finns 2 miljoner TBC-sjuka, en siffra som ökar med 80–150 000 per år enligt doktor Murray Feshbach, en specialist på hälsosituationen i Ryssland, verksam vid Georgetown University (Voice of America, 10/2).

Det står helt klart att den ryska privatiseringen som helhet har varit mycket skadlig.

I sin exposé över framgångarna glömler Anders Åslund sådana fundamentala faktorer som BNP, industriinvesteringar och efterfrågan i industrin – eftersom de alla är negativa. Hans slutsats blir densamma som han dragit vid sina tidigare summeringar av läget – och som han förmodligen alltid kommer att dra, nämligen att alla problem i Ryssland beror på att man bara alltför långsamt hoppat ut i den marknadsekonomiska framtiden. Med sådana resonemang gör sig Åslund och hans åsiktsfränder oätkomliga för kritik, för en jämförelse mellan givna löften och praktiskt utfall.

Ett delvis nytt argument från Åslund är att mycket av vedervärdigheterna i dagens Ryssland beror på fel som begicks åren 1991–93, när de gamla byråkraterna ännu hade stort inflytande. Då kunde skrupelfria finansmän berika sig på subventionerade krediter, importsubventioner och lönsamma exportlicenser. Men sedan Åslunds hjälte Anatolij Tjubajns, privatiseringens *primus motor*, fick ett säkert grepp om rodet har korruptionen trängts tillbaka, hävdar han.

Det är en skönmålning av förhållandena. Den stöldartade huggsexan på statsegendom upphörde ingalunda 1993. Så här skriver Business Week om förre premiärministern Vladimir Potanin, VD för Oneximbank, och en av Tjubajns närmaste allierade (24/11 1997):

Potanin har samlat på sig sin makt på förvånansvärt kort tid. 1995, efter bara två år på scenen, blev hans Oneximbank Rysslands ledande bank, eftersom Potanin odlat kontakterna med regerings-tjänstemän och vänskapligt sinnade företag. När han arbetade tillsammans med Jeltsins medhjälpare Anatolij Tjubajns, skisserade Potanin privatiseringsplanen "lån-mot-aktier" som gjorde det möjligt för en handfull företagare att slita till sig Rysslands bästa industriella tillgångar ur de kommunistiska direktörernas kontroll.

Anders Åslund bedriver nu en internationell stödkampanj för sin impopulära vän Tjubajns och dennes hårt kritiserade metoder. Men det är verkligen svårt att se vad det skulle vara för svenskt intresse av att stödja den ena falangen mot den andra i den ryska huggsexan.

Det står helt klart att den ryska privatiseringen som helhet har varit mycket skadlig. Eftersom den varit så forcerad har den bäddat för kriminella klipp. Först när tillräckligt kapital ackumulerats i privata småföretagares händer borde storföretagen ett och ett ha släppts ut på marknaden. Här skiljer inget i princip Ryssland från Sverige, där Erik Åsbrink liksom hans borgerliga företrädare med yttersta försiktighet privatiserar industriella kronjuveler.

På tsartiden var det brukligt att ingenjörer som konstruerat järnvägsbroar fick stå under dem när det första tåget passerade. Utan att vilja önska Åslund ett liknande öde, vore det ändå klädsamt med ett erkännande av att de västliga skrivbordsmodellerna för Rysslands reformering har slagit fel.

STEFAN LINDGREN

